

ارزیابی تأثیر اجتماعی (اتا) پروژه‌های شهری، نمونه موردی: پارک کودک ظفر گلچین در منطقه ۱۰ شهرداری تهران

یوسف اشرفی* - پژوهشگر دکتری برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تهران، تهران، ایران.
طالار شبیدی - کارشناس مهندسی شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بناب، بناب، ایران.

Social Impact Assessment of urban projects; Case Study: Zafar Golchin Children's Park in District 10 of Tehran Municipality

Social impact assessment (SIA) is one of the newest subjects in development-related issues, which has been started with USA's environmental national policy. This issue has attracted immense attention in last five decade (from mid 70s) through the published results in related books and articles. Social impact assessment reflects the social results of interaction between development and society, while emphasizes the necessity of evaluating the post-decision impact by urban managers before taking action. This also provides an opportunity to the people, who are influenced by this intervention, to achieve the chance to participate in designing their future environment. So, estimating social consequences can be helpful in addressing concerns of social development in designing projects. The purpose of this paper is to evaluate the social consequences of constructing a Children's Park "Zafar Golchin" in district 10 of Tehran municipality. This paper is written to satisfy the policy of Tehran's municipality, which is responsible for most of the urban projects, to consider the environmental, social and cultural consequences of the projects. In this evaluation, the method of research according to the goal is social impact assessment, and according to nature is descriptive-analytical, which studies the characteristics and traits of individuals. Also, in this paper the state of statistical society in the form of some attributes and variables after development interventions have been studied. According to the features in a park (sliding and skating), frequently usage of park by children in the surrounding complexes is one of the main functions of the Children's Park. Because of the playground in the park, mostly the children in the range of 10-15 ages use the park. So, one can claim that the most important social consequence of construction of Zafar's Children park is positive effects of Park on kids (providing opportunities for playing, exercising, learning, reducing obesity and improving mental health). So, the kids are the most important community who are affected by the direct and positive effects of the park. Since, formerly the place of the park was a ruined place, where the surrounding residents were putting their garbage, it caused very bad odor in the area, and as a result, the second important effect of the park is its environmental effects in the area. Although, by accurate planning, the kid's park can be a place for improving human merits, but by inaccurate and simplistic planning, it can be converted to a place which crimes will happen, and so it will have negative social, cultural and sociological on the residents. Some of the negative consequences which residents worry about are that the park will be converted to a place of accumulation of drug addicts and gangsters; it will be a place for trading drugs, and formation of some illegal friendship.

Keywords: Social impact assessment, Children's Park, Playground, Development interventions, Children's Park Zafar Golchin

چکیده

در راستای سیاست‌های شهرداری تهران، در عمده پروژه های شهری که مسئولیت اجرای آنها را بر عهده دارد، برای نوعی فراتر رفتن از معیارهای اقتصادی و شهرسازی و توجه به آثار و پیامدهای محیطی، اجتماعی و فرهنگی طرح‌ها، هدف این مقاله ارزیابی پیامدهای اجتماعی احداث پارک کودک ظفر گلچین در منطقه ۱۰ شهرداری تهران است. در این ارزیابی، روش تحقیق بر اساس هدف، ارزیابی اتا (ارزیابی پیامدهای اجتماعی) و بر حسب ماهیت، تحقیق توصیفی-تحلیلی می‌باشد که با استفاده از روش‌های زمینه‌یاب (پیمایشی)، به مطالعه ویژگی‌ها و صفات افراد جامعه پرداخته و وضعیت جامعه آماری را بعد از مداخلات توسعه در قالب چند صفت و متغیر مورد بررسی قرار می‌دهد. با توجه به امکانات موجود در پارک (سرسره بازی و زمین اسکیت)، یکی از کارکردهای اصلی پارک کودک استفاده مکرر کودکان مجتمع‌های اطراف پارک از آن است. وجود زمین بازی برای کودکان که بیشتر برای فوتبال بچه‌های ۱۰ الی ۱۵ ساله استفاده می‌شود، کودکان در این سنین را تبدیل به مشتریان دائمی پارک کرده است. دومین پیامد بسیار مهم پارک، اثرات زیست‌محیطی آن در منطقه است. همان‌گونه که پارک کودک می‌تواند با برنامه‌ریزی و طرح‌ریزی، محل بروز و نمود فضایل انسانی باشد؛ از جهت دیگر نیز می‌تواند از طریق رهاشدگی و برنامه‌ریزی‌های نادرست و ساده‌انگارانه، به مکان بروز انواع جرایم شهری تبدیل شده و آثار اجتماعی، فرهنگی و روانی زیانباری بر شهروندان داشته باشند. از پیامدهای منفی که ساکنان اطراف آن به‌شدت از آن واهمه دارند می‌توان به، تبدیل آن به مکانی برای تجمع معتادان و ارازل و اوباش، مکانی برای فروش مواد مخدر و درگیری و مکانی برای شکل‌گیری دوستی‌های نامشروع اشاره کرد.

واژگان کلیدی: مارزیابی تأثیر اجتماعی، پارک کودک، زمین بازی، مداخلات توسعه، پارک کودک ظفر گلچین.

مقدمه و طرح مسئله

از دیدگاه نظریه سیستم‌ها، شهر یک سیستم اجتماعی پویا و باز است که در آن سه سطح از حرکت مکانیکی، زیستی و اجتماعی درهم آمیخته و با انواع فراسیستم‌ها و زیرسیستم‌های متعدد در ارتباط است. از این نظر شناخت کامل سیستم شهر و پیش‌بینی برای کل تحولات و تغییرات آن و برنامه‌ریزی دقیق و کامل برای تمام عناصر و اجزاء آن، تقریباً غیرممکن است. بنابراین شناخت شهر و تحولات آن محدود به عرصه‌های زیر است:

- شناخت و تحلیل عناصر اصلی (ساختاری) شهر؛
- شناخت و تحلیل ارتباطات اصلی شهر با سیستم‌های مرتبط دیگر؛
- تبدیل برنامه‌ریزی خطی به فرایند چرخه‌ای.

ارزیابی پیامدهای اجتماعی که در سه مرحله قبل از اجرا، در حین اجرا و بعد از اجرا انجام می‌گیرد، در واقع نگاهی کاملاً سیستمی به شهر و مسایل شهری است. این یعنی اینکه نمی‌توان مسایل و مشکلات شهر را تنها از یک بعد (بعد کالبدی) نگاه کرد. تحلیل سیستمی بیانگر این است که شهر فقط یک سیستم کالبدی یا طبیعی نیست، بلکه بستر اصلی زندگی فردی و جمعی انبوه انسان‌ها است و بنابراین مکانی برای تحقق آرمان‌ها، بروز خلاقیت و جست‌وجوی سعادت و رضایت آنان محسوب می‌شود. از این نظر برنامه‌ریزی می‌باید فراتر از اهداف کالبدی و کارکردی، به نیازهای اجتماعی، فرهنگی و روانی مردم پاسخ گوید. این امر ضرورتاً برنامه‌ریزی شهری را با عرصه‌های دیگر مثل کیفیت محیط، رفاه عمومی، عدالت اجتماعی، مشارکت شهروندان و غیره مرتبط می‌سازد و راه‌های وصول به آنها را در دستور کار قرار می‌دهد.

بنابراین هر نوع مداخله‌ای که در سیستم شهر صورت می‌گیرد ولو کوچک، دارای پیامدهایی است. حتی مداخله‌هایی که ضرورتاً توسعه‌ای نیستند دارای

پیامدهایی هستند. به‌عنوان یک نمونه می‌توان به تغییر کاربری در یک محله اشاره کرد. فرض کنید در یک منطقه مسکونی، یک قطعه مسکونی به درمانی تغییر کاربری می‌دهد. همین تغییر کوچک دارای پیامدهای زیادی می‌تواند باشد، تغییرات اقتصادی، تغییرات ترافیکی، آثار اجتماعی مانند ورود افراد غریبه به محل و آشنایی با ساکنان محله و احتمالاً شکل‌گیری دوستی‌ها، ساده‌ترین نوع تغییراتی است که این تغییر کاربری می‌تواند داشته باشد. در یک فرایند چرخه‌ای این تغییرات خود باعث پیامدهای دیگری خواهند شد. به همین ترتیب وقتی یک تغییر کاربری ساده دارای چنین اثراتی است، امر مسلم احداث پارک کودک در یک محله دارای اثرات اجتماعی و فرهنگی گسترده‌ای خواهد بود.

انجام اتا بر روی پروژه احداث پارک کودک ظفر گلچین، برای شناخت پیامدهای منفی احتمالی و تقویت پیامدهای مثبت اجتماعی و فرهنگی آن دارای اهمیت زیادی است. این ارزیابی باعث پیش‌بینی ایگزین‌ها و به‌عبارتی طرح‌های جبرانی (Mitiga-tion Plan) برای پیامدهای منفی خواهد شد.

مهم‌ترین اهمیت و ضرورت اتا در این طرح، شناخت گروه‌های ذینفع در پروژه و جلب مشارکت آنها در کمک به انجام طرح خواهد بود. اگر شهروندان قبل از بهره‌برداری پروژه از نتایج و پیامدهای احتمالی آن آگاه باشند، قبول این پیامدها راحت‌تر شده و در تحمل پیامدهای منفی و استفاده مناسب از پیامدهای مثبت بسیار مؤثر خواهد بود. در واقع شناسایی ذی‌نفعان و تشکیل جلسه با آنها، مانند اضافه کردن گریس به ماشین‌آلات می‌باشد، چرا که تشکیل این جلسات باعث کاهش اصطکاک بین مشارکت‌کنندگان و مجریان طرح شده و در عوض کارآمدی آن را ارتقاء می‌بخشد.

ضرورت دیگر انجام اتا بر روی این طرح، شناخت پیامدهای اجتماعی و فرهنگی آن جدا از اثرات اقتصادی و زیست محیطی آن است. به‌عبارت دیگر در این طرح‌ها بیشتر بر روی اهداف اقتصادی و

در نهایت اهداف زیست‌محیطی تمرکز می‌شود، ولی به اهداف اجتماعی و فرهنگی چنین طرح‌هایی مانند کیفیت زندگی و عدالت اجتماعی توجه کمتری می‌شود. در اتمرکز بر روی پیامدها و اثرات اجتماعی است. به عبارت دیگر در ارزیابی اتمرکز بر روی این پروژه، پیامدهای اجتماعی و فرهنگی از اولویت بیشتری برخوردار خواهند بود و این به اصول توسعه پایدار (توسعه یکپارچه) نزدیک‌تر خواهد بود.

چارچوب نظری تحقیق برآورد پیامدهای اجتماعی (SIA)

تعاریف زیادی از پیامد اجتماعی شده است. «آرمور» (۱۹۹۲) پیامدهای اجتماعی را تغییراتی تعریف می‌کند که در موارد زیر اتفاق می‌افتد:

- ۱- در روش زندگی مردم (چگونه آنها زندگی می‌کنند، کار می‌کنند، بازی می‌کنند، نحوه تعامل با دیگران در روابط روزانه)؛
- ۲- در فرهنگ‌شان (سهیم شدن در رسوم، عقاید و ارزش‌ها)؛
- ۳- در جامعه‌شان (پیوستگی، پایداری، ویژگی‌ها، خدمات و امکانات).

این تغییرات ممکن است شامل پیامدهای معنی‌داری شود که به وسیله مردمی که در معرض توسعه هستند، تجربه شود. امروزه هدف پیامدهای اجتماعی کسب اطمینان از این امر است که پروژه‌های توسعه‌ای (یا به عبارت دیگر مداخلات برنامه‌ریزی شده‌ای) که انجام می‌شوند، بیشترین منافع و کمترین هزینه‌ها را به همراه داشته باشند، به‌ویژه آن دسته از هزینه‌ها که بر اجتماع تحمیل می‌شوند. بیشتر اوقات این هزینه‌های جانبی به قدر کفایت در محاسبات تصمیم‌گیران، ناظران و سازمان‌های توسعه و عمران به حساب نمی‌آیند. این امر تا حدی ناشی از این است که این دست از هزینه‌ها به سادگی قابل شناسایی، کمی کردن و اندازه‌گیری نیستند. چنانچه این تأثیرات

را پیشاپیش شناسایی کنیم، می‌توانیم راجع به اینکه چه مداخلاتی باید به عمل آوریم و این مداخلات باید به چه شکلی انجام شوند، تصمیم‌های بهتری بگیریم. برآورد پیامدهای اجتماعی فرایند تحلیل (پیش‌بینی، ارزیابی و بازاندیشی) و مدیریت عواقب خواسته و ناخواسته مداخلات برنامه‌ریزی شده (سیاست‌ها، برنامه‌ها، طرح‌ها و پروژه‌ها) برای محیط انسانی و هر گونه فرایند تغییر اجتماعی ناشی از این مداخلات است به نحوی که محیط انسانی و زیستی- فیزیکی پایدارتر و عادلانه‌تری پدید آورد. بنابراین باید بهبود و ارتقای سعادت و رفاه اجتماعی کل جامعه به‌صراحت به منزله یکی از اهداف مداخلات برنامه‌ریزی شده باشد و به‌عنوان یکی از شاخص‌های هر گونه برآورد پیامدها مورد توجه قرار گیرد.

اصول بین‌المللی برآورد پیامدهای اجتماعی (بکر و ونکلی، ۱۳۸۸، ص ۷-۹)

- ۱- اصل احتیاط: در مواردی که خطر یا احتمال خطر پیامدهای احتمالی جدی وجود دارد نباید عدم اطمینان از وقوع این خطر را بهانه‌ای برای تأیید مداخله برنامه‌ریزی شده قرار داد یا از اقدامات ترمیمی و نظارت‌های دقیق شانه خالی کرد؛
- ۲- اصل عدم قطعیت: محیط اجتماعی و فرایندهایی که بر آن اثر می‌گذارد پیوسته در حال تغییر هستند و بسته به زمان و مکان متفاوت‌اند؛
- ۳- برابری درون نسل‌ها: پاسخگویی به نیازهای همه به‌ویژه زنان و کودکان و معلولین و غیره؛
- ۴- برابری میان نسل‌ها: نیازهای نسل حاضر و توان نسل‌های آتی برای رفع نیازهایشان؛
- ۵- به رسمیت شناختن و حفاظت از گوناگونی و تنوع؛
- ۶- درونی کردن هزینه‌ها: هیچ مداخله‌ای که هزینه‌های پنهان برای نسل‌های فعلی یا آتی یا محیط‌زیست به همراه داشته باشد نباید تأیید شود یا به صرفه به شمار آید؛
- ۷- اصل پرداخت هزینه‌ها از سوی آلوده

کننده؛

۸- اصل پیشگیری؛

۹- حفظ و ارتقای سلامت و امنیت؛

۱۰- اصل حضور در تمامی بخش‌ها؛

۱۱- اصل حق تصمیم‌گیری: باید از قدرت

تصمیم‌گیری تمرکززدایی کرد و شهروندان تا سر حد امکان در این تصمیم‌های مسؤانه دخالت کنند.

در اساس برآورد پیامدهای اجتماعی تلاش دارد تا به فهمی از رابطه میان مجموعه‌ای از فعالیت‌ها (که در قالب یک پروژه، برنامه یا خط‌مشی رخ می‌دهند) و افراد و سازمان‌های حاضر در اجتماعات میزبان برسد. یافته‌های این برآورد پیامدهای اجتماعی پس از اجرا در چارچوب زیر انجام می‌شود:

۱- یافته‌های مربوط به عملکرد تأسیسات احداث شده؛

۲- یافته‌های مربوط به پذیرش جامعه میزبان و تجربه‌اش از این تأسیسات؛

۳- یافته‌های مربوط به رابطه تأسیسات و اجتماع میزبان؛

۴- یافته‌های مربوط به کیفیت برآورد پیامدها.

سابقه مطالعاتی و تحقیقاتی موضوع و ارزیابی اجتماعی و فرهنگی آن در ایران و جهان

۱- سابقه مطالعاتی در جهان

از زمان تصویب قانون سیاست زیست‌محیطی ملی (NEPA)^۱، در سال ۱۹۶۹، ارزیابی پیامدهای زیست‌محیطی تبدیل به جزء کلیدی برنامه‌ریزی زیست‌محیطی و تصمیم‌سازی در ایالات متحده شده است. اخیراً نمایندگان برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیران ضرورت فهم بهتر نتایج اجتماعی پروژه‌ها، برنامه‌ها و سیاست‌ها را شناسایی کرده‌اند. در پاسخ به این نیاز، یک گروهی از دانشمندان اجتماعی، «کمیته درون‌سازمانی اصول راهنما^۲» برای «برآورد

پیامدهای اجتماعی» را شکل دادند که هدف آن تنظیم یک طرح کلی از راهنمایی‌ها و اصل‌هایی است که می‌تواند به بهره‌وران خصوصی و نمایندگان در زمینه انجام التزام‌هایشان تحت لوای NEPA، مسؤلیت‌های مرتبط و تعهدهای نمایندگان کمک کند. The Interorganizational Committee on Guidelines and Principles for (Social) Impact Assessment, 1994:1. از آن زمان به بعد، بحث درباره مقولات اجتماعی و فرهنگی به یکی از عناصر اصلی در ارزیابی تأثیرات طرح‌های توسعه بدل شد. ارزیابی اجتماعی تأثیر در طول دهه ۱۹۸۰ رشد کرد و با اقبال ویژه‌ای به ویژه در کشورهای استرالیا و نیوزیلند، جایی که پروژه‌های توسعه‌ای گسترده‌ای بر روی اراضی طبیعی اجرا می‌شد، مواجه گردید. در سال ۱۹۸۱ «اتحادیه بین‌المللی ارزیابی تأثیر^۳» شکل گرفت و تا پایان دهه ۱۹۸۰ سازمان‌های بین‌المللی نظیر اتحادیه اروپا و بانک جهانی «بیانیه ارزیابی نتایج زیست‌محیطی» را که بررسی ابعاد اجتماعی را نیز در بر می‌گرفت، پذیرفتند و در پروژه‌های خویش به کار بستند. «کمیته درون‌سازمانی اصول راهنمای ارزیابی پیامدهای اجتماعی» آن را چنین تعریف می‌کند: «تلاشی برای ارزیابی و برآورد کردن پیامدهای اجتماعی که ممکن است از مداخلات و سیاست‌های خاص، از جمله برنامه‌ها و اجرای سیاست‌های جدید، و اجرای برنامه‌های دولتی مشخص ناشی شوند، ارزیابی اجتماعی تأثیر خوانده می‌شود».

۲- سابقه مطالعاتی در ایران

ارزیابی پیامدهای اجتماعی در ایران سابقه چندانی نداشته و متون منتشر شده نیز به زبان فارسی بر عکس کشورهای دیگر بسیار ضعیف است. اکثر کارهایی که در این زمینه در کشور صورت گرفته بیشتر توجه خود را معطوف به مباحث نظری و ابتدایی کرده و از پرداختن به مباحث روش‌شناختی و کاربردی باز مانده‌اند. شهرداری تهران از جمله سازمان‌های پیشرو

1- National Environment Policy Act

2-Interorganizational Committee on Guidelines Principles

3-International Association for Impact Assessment

در این زمینه است که به دلیل بروز برخی مشکلات در برقراری ارتباط با شهروندان و جلب مشارکت آنها در پروژه‌های شهری، ضرورت پرداختن به پیامدهای اجتماعی این پروژه‌ها فراتر از معیارهای اقتصادی و شهرسازی را احساس کرده است. از این رو شورای اسلامی شهر تهران در شهریور ۱۳۸۶ طی مصوبه‌ای شهرداری تهران را ملزم نمود برای تمامی پروژه‌هایی که مطالعات توجیهی آنها در ابعاد فنی، اقتصادی، زیست‌محیطی، و اجتماعی - فرهنگی به اتمام نرسیده از محل پروژه‌ها اعتبار پیش‌بینی نمایند.

در گام بعدی شهردار تهران نیز طی دستورالعمل اجرایی بودجه‌ی سال ۱۳۸۷ واحدهای تابعه خود را مؤظف نمود ۳ درصد اعتبارات مصوب پروژه‌های عمرانی را جهت انجام مطالعات مورد اشاره در مصوبه شورای شهر هزینه نمایند. اما با تمام این تفاسیر ارزیابی چینی پیامدهایی در کشور ما بسیار اندک است.

بنابراین ارزیابی پیامدهای اجتماعی و فرهنگی احداث بوستان کودک می‌تواند در نوع خود به‌عنوان یک الگویی برای دیگر طرح‌های شهری مورد استفاده قرار گیرد. در واقع پرداختن به پیامدهای اجتماعی یک پارک کودک می‌تواند اولین مطالعه در نوع خود باشد که اگر به صورت علمی و با متدولوژی خوب مورد مطالعه قرار گیرد راه را برای دیگر طرح‌های موردی در این زمینه باز خواهد کرد و به‌عنوان الگو نیز مورد استفاده قرار خواهد گرفت.

سؤالات تحقیق

در یک تقسیم‌بندی کلی، آثار اجتماعی ناشی از ایجاد و گسترش فضای سبز (پارک کودک) را به‌صورت زیر می‌توان تقسیم‌بندی کرد (نگاه کنید به صالحی‌فرد، علی‌زاده، ۱۳۸۷):

- آثار اجتماعی؛
- آثار فرهنگی؛
- آثار روان‌شناختی (روحي - روانی)؛

بر این اساس سؤال اصلی تحقیق به‌صورت زیر خواهد بود:

سؤال اصلی: احداث پارک کودک ظفر گلچین چه آثار اجتماعی، فرهنگی و روان‌شناختی در منطقه می‌تواند داشته باشد؟

در راستای سؤال اصلی تحقیق، سؤالات فرعی زیر مطرح شده است:

سؤال فرعی اول: آیا پارک کودک می‌تواند باعث شکل‌گیری حس محله در این منطقه شده و گامی جهت حرکت به‌سوی شهرگرایی خرد باشد؟

سؤال فرعی دوم: آیا پارک کودک می‌تواند به‌عنوان یک هسته شهری تعریف‌کننده قلب محله و به‌وجود آورنده مرکزی برای تعاملات اجتماعی و ارتباطات شهری باشد؟

سؤال فرعی سوم: آیا پارک کودک باعث بهبود کیفیت زندگی از ابعاد مختلف اجتماعی و فرهنگی در این محله نسبت به قبل از احداث آن شده است؟

روش و متدولوژی تحقیق

در این ارزیابی، روش تحقیق بر اساس هدف، ارزیابی اتا (ارزیابی پیامدهای اجتماعی) و بر حسب ماهیت، تحقیق توصیفی - تحلیلی می‌باشد که با استفاده از روش‌های زمینه‌یاب (پیمایشی)، به مطالعه ویژگی‌ها و صفات افراد جامعه پرداخته و وضعیت جامعه آماری را بعد از مداخلات توسعه در قالب چند صفت و متغیر مورد بررسی قرار می‌دهد. از آنجایی که پارک کودک ظفر گلچین در محله ۲ منطقه ۱۰ شهرداری تهران واقع شده و جمعیت این محله نیز چیزی حدود ۴۳۰۰۰ نفر است، امکان مطالعه همه این افراد وجود ندارد. بنابراین نیاز به نمونه‌گیری در این ارزیابی وجود داشت. برای انتخاب نحوه نمونه‌گیری از هر دو روش تصادفی و غیرتصادفی استفاده شده است. برای اینکه بتوان یافته‌های تحقیق را به کل جامعه آماری تعمیم داد از روش نمونه‌گیری تصادفی استفاده شده است. برای ارزیابی بعضی از متغیرها نیز از روش نمونه‌گیری

غیراحتمالی استفاده شده است. نمونه‌ی آماری شامل خانوارهای ساکن در محله هفت‌چنار، کودکان، و بنگاه‌داران در سطح محله است. در این مطالعه از مدل کوکران برای انتخاب حجم نمونه خانوارها استفاده شده است. به این صورت از ۷۳۹۳ خانوار ساکن در محله هفت‌چنار، ۳۱۰ خانوار به عنوان حجم نمونه انتخاب شدند. برای انتخاب کودکان از روش تخمین شخصی استفاده شد و ۱۵ نفر از استفاده‌کنندگان از پارک کودک برای انجام مصاحبه انتخاب شدند. برای انتخاب بنگاه‌داران نیز با توجه به تعداد کم آن‌ها در منطقه از روش تخمین شخصی استفاده شده است.

پرسشنامه خانوارها به صورت بسته طراحی شده بود. از ۳۱۰ پرسشنامه‌ای که بین خانوارها به صورت اتفاقی توزیع شد، ۲۹۰ پرسشنامه جمع‌آوری شد، از این ۲۹۰ پرسشنامه هم، ۲۵۴ پرسشنامه قابل قبول تشخیص داده شده و وارد SPSS شدند. بنابراین تجزیه و تحلیل اطلاعات بر پایه ۲۵۴ پرسشنامه‌ای است که به صورت اتفاقی بین خانوارهای ساکن در محله توزیع و وارد نرم‌افزار شده است. جدول شماره ۱ اطلاعات عمومی مربوط به پرسش‌شوندگان را نشان می‌دهد.

جدول ۱. تعداد پرسش‌شوندگان به تفکیک جنس؛ ماخذ: نگارندگان.

جنس	فراوانی	درصد	درصد قابل قبول	درصد تجمعی
مرد	۶۷	۲۶٫۴	۲۶٫۴	۲۶٫۴
زن	۱۸۷	۷۳٫۶	۷۳٫۶	۱۰۰
کل	۲۵۴	۱۰۰	۱۰۰	

تدوین شاخص‌ها و متغیرهای درخور و مناسب بخش مهمی از فرایند تحقیق و ارزیابی است. لذا در این مطالعه در تعریف متغیرها سعی شده به خواص ضروری این شاخص‌ها تحت سرواژه‌های اختصاصی SMART توجه جدی شود (جدول شماره ۲). بین سرواژه‌ها عبارتند از: مختص‌بودگی (Specific-ic)، سنجش‌پذیری (Measurable)، قابل حصول (Attainable)، مرتبط (Relevant)، و محدودیت زمانی (Time bound).

قلمرو جغرافیایی پروژه

پارک کودک ظفر گلچین در منطقه ۱۰ شهرداری تهران، ناحیه ۳، در محله هفت‌چنار قرار گرفته است. محدوده جغرافیایی این پارک از شمال به خیابان گلستانی (شهید نوری)، از جنوب به خیابان شهید غفوری، از شرق به خیابان شهید رنجبر و از غرب به خیابان شهید سبحانی محدود شده است. به لحاظ موقعیت نسبی هم پارک بین چهار مجتمع ظفر گلچین، گلستان، یاس و بوستان قرار گرفته است.

یافته‌های تحقیق

پیامدهای احداث پارک کودک

فضاهای عمومی با کیفیت خوب می‌توانند به فراهم آوردن فرصت‌هایی برای بازی، تمرین و یادگیری بچه‌ها کمک زیادی بکنند. پارک کودک نیز به‌عنوان یک فضای عمومی از این قاعده مستثنی نبوده و می‌تواند نقش بسیار مهمی در این امر داشته باشد. ۲۸

جدول ۳. نقش پارک کودک در ایجاد فرصت‌هایی برای بازی، تمرین و یادگیری بچه‌ها؛ ماخذ: نگارندگان.

درصد تجمعی	درصد قابل قبول	درصد	فراوانی	جواب داده
۲۸٫۹	۲۸٫۹	۲۸٫۰	۷۱	خیلی زیاد
۷۵٫۲	۴۶٫۳	۴۴٫۹	۱۱۴	زیاد
۹۳٫۵	۱۸٫۳	۱۷٫۷	۴۵	کم
۹۸٫۴	۴٫۹	۴٫۷	۱۲	خیلی کم
۱۰۰٫۰	۱٫۶	۱٫۶	۴	هیچ نقشی ندارد
	۱۰۰٫۰	۹۶٫۹	۲۴۶	جواب داده
		۳٫۱	۸	جواب نداده
		۱۰۰٫۰	۲۵۴	کل

جدول ۲. حوزه‌های مهم تغییر و نحوه اندازه‌گیری آنها؛ ماخذ: نگارندگان.

۱- تغییرات جامعه‌شناختی	
تئوری	روش اندازه‌گیری
فضاهای عمومی (در اینجا پارک کودک) باعث گسترش تعاملات اجتماعی و شکل‌گیری روابط اجتماعی می‌شوند (رهنمایی و اشرفی، ۱۳۸۶).	بررسی هدف استفاده‌کنندگان از فضای عمومی، نحوه دوست‌یابی و یا نحوه دیدار آشنایان، برگزاری میتینگ در فضای عمومی، چگونگی استفاده از فضای عمومی: تنها یا با دوستان و غیره از طریق پرسشنامه.
پارک کودک باعث کسب و شناخت برخی از شاخص‌های اجتماعی (ارزش‌ها و فرهنگ‌ها) می‌شود.	مشاهده گروه‌های دوستی شکل گرفته در فضای عمومی، تفاوت اعضای آن به لحاظ پایگاه خانوادگی و تنوع دیدگاه‌ها از طریق پرسشنامه و تأثیر آنها بر همدیگر و شکل‌گیری خرده فرهنگ‌ها.
پارک کودک به عنوان یک فضای عمومی می‌تواند باعث تولید سرمایه اجتماعی در سطح محله شود.	برای ارزیابی سرمایه اجتماعی با استفاده از طیف‌بندی لیکرت اقدام به ارزیابی میزان اعتماد بین شهروندان، میزان احساس امنیت در محله، میزان تعاملات اجتماعی، تمایل به فعالیت در متن اجتماع و همکاری‌های اجتماعی، پایبندی به قانون و احترام به یکدیگر و نیز میزان تمایل به مشارکت در مسایل شهری، خواهد شد.
۲- تغییرات فرهنگی	
تئوری	روش اندازه‌گیری
فضاهای عمومی می‌توانند باعث شکل‌گیری انجمن‌ها و تیم‌های هنری و ورزشی شوند.	بررسی تعداد انجمن‌ها و تیم‌های هنری و ورزشی که در پارک در یک دوره زمانی شکل می‌گیرد.
استفاده‌کنندگان از پارک با مفاخر ملی و مفاهیم ارزشی آشنا می‌شوند.	با بررسی همایش‌ها و جشن‌هایی که در یک دوره مشخص در پارک برگزار می‌شود و نقشی این جشن‌ها و همایش‌ها در آشنایی استفاده‌کنندگان از آن با مفاخر ملی و مفاهیم ارزشی از طریق پرسشنامه.
پارک کودک مکان خوبی برای برگزاری دوره‌های آموزشی می‌باشد.	بررسی نحوه برگزاری دوره‌های آموزشی و تعداد شرکت‌کنندگان در آنها.
پارک کودک بستری مناسب جهت آشنایی غریبه‌ها با فرهنگ محله خواهد شد.	بررسی تعداد افرادی که از محله‌های دیگر از پارک استفاده می‌کنند و میزان آشنایی آنها با ساکنان محله‌ای که پارک در آن واقع است (از طریق پرسشنامه).
زمانی که خانواده‌ای ۵ سال در یک مکان خاص سکونت اختیار کند، تعلق خاطر نسبت به آن مکان دارد (شکوئی و تبریزی، ۱۳۸۲).	با استفاده از پرسشنامه میزان رضایت شهروندان از طرح و سطح تعلق آنها به محله و دلایل تعلق یا عدم تعلق به آن بررسی می‌شود.
۳- آثار روان‌شناختی	
تئوری	نحوه اندازه‌گیری
مطالعات کارشناسان (Van den berg, ۲۰۰۳) نشان می‌دهد که درختان و مناظر جنگلی پارک مانند سبب کاهش استرس، کاهش عصبانیت و تنش و افزایش تمرکز می‌شود.	برای این ارزیابی از پرسشنامه‌های استاندارد بسته به کیفیت مطالعه استفاده خواهد شد.
مطالعات (lumann, ۲۰۰۱) نشان می‌دهند که پارک با گونه‌های گیاهی گوناگون تأثیرات ترمیمی مستقیمی داشته و باعث تجدید قوا در شهروندان می‌شود.	برای این ارزیابی از پرسشنامه‌های استاندارد بسته به کیفیت مطالعه استفاده خواهد شد.
ایجاد پارک کودک با توجه به اینکه باعث تحرک بیشتر کودکان خواهد شد می‌تواند نقش مهمی در کاهش چاقی آنها داشته باشد.	بررسی میزان افزایش یا کاهش وزن کودکان با استفاده از یک نمونه‌گیری تصادفی.
۴- آثار اقتصادی	
تئوری	نحوه اندازه‌گیری
ایجاد فضای عمومی (پارک کودک) در محله باعث ایجاد یا از بین رفتن اشتغال در محله خواهد شد	بررسی شغل‌های ایجاد شده به‌واسطه ایجاد پارک و شغل‌هایی که به‌واسطه آن از بین رفته‌اند.
ایجاد پارک کودک در منطقه باعث بالا رفتن قیمت زمین در بعضی قسمت‌ها (بسته به نزدیکی یا دوری آنها به پارک) و کاهش آن در قسمت‌های دیگر خواهد شد.	مقایسه قیمت زمین و خانه قبل و بعد از احداث پارک در منطقه
احداث پارک کودک در منطقه باعث افزایش تقاضا برای زمین و مسکن در منطقه می‌شود.	بررسی تطبیقی میزان تقاضا برای ساخت و ساز و خرید مسکن در منطقه در قبل و بعد از احداث پارک.

درصد ساکنان محله معتقد هستند که پارک کودک نقش بسیار زیادی در ایجاد فرصت‌هایی برای بازی، تمرین و یادگیری کودکان دارد. نزدیک ۴۵ درصد نیز نقش آن را زیاد عنوان کرده‌اند. تنها ۱٫۶ درصد معتقد هستند که پارک کودک هیچ نقشی در ایجاد فرصت‌های یادگیری و تمرین برای کودکان ندارد. پارک کودک همچنین می‌تواند نقش بسیار مهمی در کاهش چاقی و افسردگی کودکان داشته باشد. چاقی و افسردگی دو تا از مشکلات رایج در بین کودکان و نوجوانان هستند. چاقی ارتباط نزدیکی با عدم تحرک و کاهش فعالیت‌های بیرون از خانه دارد. چاقی در کودکی، در بزرگسالی همراه با بیماری‌های دیگری مانند دیابت و بیماری‌های قلبی است. البته این تنها سلامت فیزیکی نیست که در خطر قرار گرفته، بلکه سلامت روحی و روانی شهروندان نیز در خطر مشکلات جدی قرار دارد. دسترسی به فضاهای عمومی با کیفیت خوب و فضاهایی که خوب از آنها مراقبت می‌شود نقش خیلی مهمی در بهبود سلامت فیزیکی و روانی شهروندان با تشویق آنها به پیاده‌روی، ورزش و به‌طور ساده استفاده از محیطی سبز و طبیعی دارد. به‌عبارت دیگر فضاهای عمومی یک سلاح قدرتمند برای مقابله با چاقی و

افسردگی است. بیشتر از ۷۵ درصد خانوارها موافق نقش پارک کودک در افزایش تحرک کودکان خود و در نتیجه کاهش چاقی آنها هستند (جدول شماره ۴). بیشتر از ۷۴ درصد خانوارها نیز موافق نقش پارک کودک در سلامت روحی و روانی کودکان هستند. با توجه به نتایج تجزیه و تحلیل تا این قسمت، می‌توان با جرأت ادعا کرد که مهم‌ترین پیامدهای اجتماعی احداث پارک کودک ظفر گلچین، تأثیرات مثبت آن را بر روی کودکان (ایجاد فرصت‌هایی برای بازی، تمرین، یادگیری، کاهش چاقی، بهبود سلامت روحی و روانی) می‌باشد. بنابراین کودکان مهم‌ترین قشری هستند که در معرض بعضی تأثیرات مستقیم و البته مثبت پارک کودک قرار گرفته‌اند.

از ویژگی‌های دیگر و مهم فضاهای عمومی، امکان برگزاری دوره‌های آموزشی (ورزشی، هنری، علمی، آمادگی و غیره) برای کودکان است. اما مروری بر دیدگاه شهروندان در زمینه نقش پارک کودک در برگزاری چنین دوره‌هایی نشان می‌دهد که پارک کودک نقش چشم‌گیری در این زمینه ندارد. ۴۱ درصد شهروندان در جواب سؤال نقش پارک کودک در ایجاد فرصت‌هایی برای برگزاری دوره‌های آموزشی، نظری نداشته‌اند. همین گویای تردید شهروندان برای تعریف

جدول ۴. نقش پارک کودک در افزایش تحرک کودکان و کاهش چاقی؛ ماخذ: نگارندگان.

درصد تجمعی	درصد قابل قبول	درصد	فراوانی	
۳٫۳	۳٫۳	۳٫۱	۸	کاملاً مخالفم
۹٫۱	۵٫۸	۵٫۵	۱۴	مخالفم
۲۱٫۰	۱۱٫۹	۱۱٫۴	۲۹	نظری ندارم
۷۲٫۰	۵۱٫۰	۴۸٫۸	۱۲۴	موافقم
۱۰۰٫۰	۲۸٫۰	۲۶٫۸	۶۸	کاملاً موافقم
	۱۰۰٫۰	۹۵٫۷	۲۴۳	جواب داده
		۴٫۳	۱۱	جواب نداده
		۱۰۰٫۰	۲۵۴	کل

جدول ۶. نقش پارک کودک در برگزاری دوره‌های آموزشی برای کودکان؛ ماخذ: نگارندگان.

درصد تجمعی	درصد قابل قبول	درصد	فراوانی	
۵٫۴	۵٫۴	۵٫۱	۱۳	کاملاً مخالفم
۲۰٫۰	۱۴٫۶	۱۳٫۸	۳۵	مخالفم
۶۳٫۸	۴۳٫۸	۴۱٫۳	۱۰۵	نظری ندارم
۸۹٫۶	۲۵٫۸	۲۴٫۴	۶۲	موافقم
۱۰۰٫۰	۱۰٫۴	۹٫۸	۲۵	کاملاً موافقم
	۱۰۰٫۰	۹۴٫۵	۲۴۰	جواب داده
		۵٫۵	۱۴	جواب نداده
		۱۰۰٫۰	۲۵۴	کل

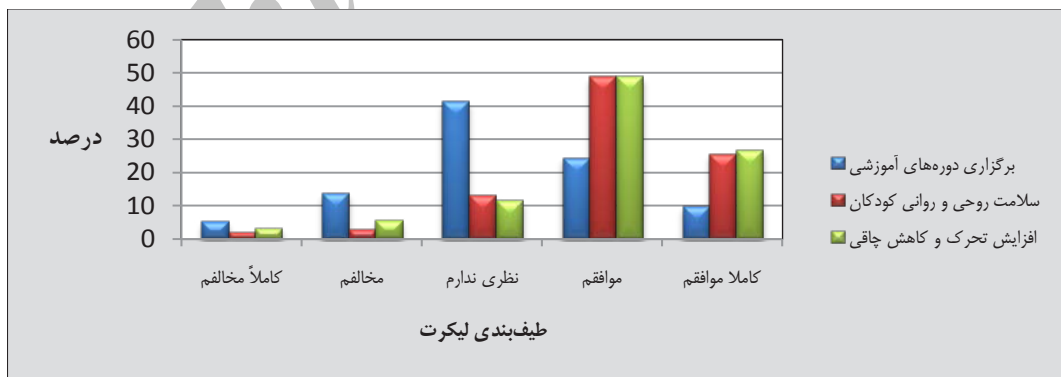
نقش پارک کودک در شکل‌گیری تعاملات اجتماعی در منطقه

پارک کودک ظرف، درست است که قبل از هر چیز فضایی برای بازی کودکان است و این اصلی‌ترین کارکرد آن محسوب می‌شود، با این حال، در کنار کارکرد اصلی خود به‌عنوان مکانی برای بازی کودکان، فضایی عمومی نیز محسوب می‌شود. فضایی که ساکنان اطراف به‌صورت جدا یا همراه با کودکان خود از آن استفاده می‌کنند، و در مدت زمان استفاده، کنش و واکنش‌هایی بین آنها صورت می‌گیرد که منجر به تعاملات اجتماعی می‌شود. حال باید نقش پارک کودک در شکل‌گیری این تعاملات اجتماعی بررسی شود. بیشتر از ۴۷ درصد ساکنان محله موافق هستند که فضاهای عمومی (در کل) باعث گسترش تعاملات اجتماعی شده و موجب شکل‌گیری روابط مثبت و جدید اجتماعی می‌شود (جدول شماره ۷). تنها ۵ درصد ساکنان مخالف با این دیدگاه هستند. بیشتر از ۱۰ درصد نیز موافقت کامل خود با این دیدگاه را عنوان کرده‌اند.

چنین نقشی برای پارک کودک است. البته با توجه به امکانات و فضاهای موجود در پارک کودک، در شرایط فعلی نمی‌توان از پارک کودک چنین انتظاری داشت. برای اینکه پارک این نقش مهم خود را نیز به نحو احسن انجام دهد، ایجاد فضاهای سرپوشیده در پارک ضروری به نظر می‌رسد.

نمودار شماره ۱ پیامدهای احداث پارک بر روی کودکان را نشان می‌دهد. همان‌طوری که در نمودار هم مشخص است، نقش پارک کودک در کاهش چاقی و افزایش تحرک کودکان، ایجاد سلامتی روحی و روانی برای کودکان و ایجاد فرصت‌هایی برای بازی، تمرین و یادگیری بسیار قابل‌توجه است که اکثریت ساکنان محله نیز موافق چنین دیدگاهی هستند. اما در زمینه ایجاد فرصت‌هایی برای برگزاری دوره‌های آموزشی، ساکنان خیلی موافق این کارکرد پارک نبوده و به دیده تردید به آن نگریسته‌اند.

اثرات پارک کودک ظرف گلچین به‌عنوان یک فضای عمومی در منطقه

نمودار ۱. پیامدهای احداث پارک کودک بر روی کودکان؛ ماخذ: نگارندگان.

جدول ۷. دیدگاه ساکنان محله هفت‌چنار در زمینه نقش فضاهای عمومی در گسترش تعاملات اجتماعی؛ ماخذ: نگارندگان.

درصد تجمعی	درصد قابل‌قبول	درصد	فراوانی	کاملاً مخالفم
۵۸	۵۸	۵۵	۱۴	مخالفم
۱۱۷	۲۷.۵	۲۶.۰	۶۶	نظری ندارم
۳۹.۲	۵۰.۴	۴۷.۶	۱۲۱	موافقم
۸۹.۶	۱۰۰.۴	۹۸	۲۵	کاملاً موافقم
۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	۹۴.۵	۲۴۰	جواب داده
		۵.۵	۱۴	جواب نداده
		۱۰۰.۰	۲۵۴	کل

نقش پارک کودک در هویت‌یابی و ارتقای منزلت اجتماعی و فرهنگی محله هفت‌چنار

اینکه آیا پارک کودک می‌تواند تبدیل به نماد و سمبل محله شده و در هویت‌یابی آن نقش داشته باشد یا نه، نزدیک ۵۰ درصد شهروندان موافق چنین مسئله‌ای هستند (جدول ۹). ۱۴ درصد شهروندان نیز معتقدند که پارک کودک نمی‌تواند چنین نقشی را به عهده بگیرد. بر این اساس دیدگاه شهروندان نسبت به آینده پارک کودک خوشبینانه و مثبت است. چرا که در سؤالی دیگر، بیشتر از ۷۰ درصد ساکنان معتقد هستند که پارک کودک باعث ارتقای منزلت اجتماعی و فرهنگی محله شده است و تنها حدود ۷ درصد با این مسئله مخالف بوده‌اند (جدول ۱۰).

پارک کودک و نقش آن در شکل‌گیری سرمایه اجتماعی در محله

سرمایه اجتماعی را از ۴ بعد، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی می‌توان مطرح کرد. اما آنچه که در رابطه بین فضاهای عمومی و سرمایه اجتماعی مطرح

اما برای بررسی نقش خود پارک کودک ظفر در گسترش تعاملات اجتماعی، از شهروندان ساکن در محله سؤالی در این زمینه مطرح شده است. جدول شماره ۸ دیدگاه شهروندان در این زمینه را منعکس می‌کند. همان‌طوری که جدول هم نشان می‌دهد بیشتر از ۴۰ درصد شهروندان موافق نقش مثبت پارک کودک در گسترش تعاملات اجتماعی و شناخت افراد جدید در محله هستند. ۴ درصد کاملاً مخالف چنین نقشی برای پارک کودک هستند و ۱۰ درصد نیز مخالف این دیدگاه بوده‌اند. اما بیشتر از ۲۸ درصد نیز عنوان کرده‌اند که نظری در این زمینه ندارند. اکثریت افرادی که نظری نداشته‌اند دلیل اصلی خود را تازه تأسیس بودن پارک و عدم استفاده از آن عنوان کرده‌اند.

بنابراین می‌توان چنین نتیجه گرفت که، با وجود اینکه پارک کودک کوچک بوده و بیشتر یک فضای بازی برای کودکان است، ولی شهروندان نظر مثبتی در زمینه تأثیر این پارک در گسترش تعاملات اجتماعی در منطقه و شکل‌گیری روابط جدید اجتماعی دارند.

جدول ۸. دیدگاه شهروندان در زمینه نقش پارک کودک در گسترش تعاملات اجتماعی در محله؛ ماخذ: نگارندگان.

درصد تجمعی	درصد قابل قبول	درصد	فراوانی	
۴.۷	۴.۷	۴.۳	۱۱	کاملاً مخالفم
۱۵.۹	۱۱.۲	۱۰.۲	۲۶	مخالفم
۴۶.۸	۳۰.۹	۲۸.۳	۷۲	نظری ندارم
۹۱.۴	۴۴.۶	۴۰.۹	۱۰۴	موافقم
۱۰۰.۰	۸.۶	۷.۹	۲۰	کاملاً موافقم
	۱۰۰.۰	۹۱.۷	۲۳۳	جواب داده
		۸.۳	۲۱	جواب نداده
		۱۰۰.۰	۲۵۴	کل

جدول ۹. نقش پارک کودک در هویت‌یابی محله هفت‌چنار؛ ماخذ: نگارندگان.

درصد تجمعی	درصد قابل قبول	درصد	فراوانی	
۳.۷	۳.۷	۳.۵	۹	کاملاً مخالفم
۱۵.۲	۱۱.۵	۱۱.۰	۲۸	مخالفم
۴۹.۰	۳۳.۷	۳۲.۳	۸۲	نظری ندارم
۸۴.۸	۳۵.۸	۳۴.۳	۸۷	موافقم
۱۰۰.۰	۱۵.۲	۱۴.۶	۳۷	کاملاً موافقم
	۱۰۰.۰	۹۵.۷	۲۴۳	جواب داده
		۴.۳	۱۱	جواب نداده
		۱۰۰.۰	۲۵۴	کل

است، ابعاد اجتماعی و فرهنگی سرمایه اجتماعی است. ابعاد اجتماعی سرمایه اجتماعی شامل اعتماد، روابط متقابل، مشارکت، آگاهی عمومی، اخلاقیات و مسئولیت اجتماعی می‌شود. اما ابعاد فرهنگی سرمایه اجتماعی شامل مقررات رفتاری، نرم‌ها و هنجارها، ارزش‌ها، دین، نمادها، مثل‌ها و استعاره‌ها و جو و فضا می‌شود (صالحی‌امیری و کاوسی، ۱۳۸۷: ۱۳). یکی از راه‌های اصلی تقویت سرمایه اجتماعی در هر جامعه‌ای وجود فضاهای عمومی قوی و اجتماع‌پذیر در آن جامعه می‌باشد. چرا که فضاهای عمومی بر دسترسی بدون محدودیت به فضا یا فعالیت‌های متنوع تأکید دارد که در نتیجه این دسترسی محدود نشده تعامل اجتماعی شکل می‌گیرد؛ و در نتیجه این تعاملات است که اعتماد، همکاری، مشارکت، شناخت ارزش‌ها و هنجارها و غیره شکل می‌گیرد. بنابراین

فضای عمومی ولو کوچکی مانند پارک کودک ظفرگلچین می‌تواند نقش بسیار مهمی در شکل‌گیری سرمایه اجتماعی در محله هفت‌چنار داشته باشد. البته در اینجا هدف ارزیابی کامل همه مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی نیست، بلکه بیشتر مؤلفه‌های مهم و محسوس سرمایه اجتماعی مانند همکاری‌های اجتماعی، کسب و شناخت ارزش‌های جدید، اعتماد و مشارکت مد نظر بوده است.

بیشتر از ۶۷ درصد از ساکنان محله هفت‌چنار معتقد هستند که فضاهای عمومی باعث کسب و شناخت ارزش‌ها و فرهنگ‌های جدید می‌شود (جدول شماره ۱۱). اما اینکه آیا پارک کودک فرصت خوبی برای کسب چنین ارزش‌هایی هست یا نه، بیشتر از ۴۸ درصد موافق این مسئله هستند. ۱۴ درصد مخالف و ۲۸ درصد نیز نظری نداشته‌اند. مقایسه دو جدول

مدیریت شهری

دوفصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۱ بهار و تابستان ۹۲
No.31 Spring & Summer

۳۰۵

جدول ۱۰. نقش پارک کودک در ارتقاء منزلت اجتماعی و فرهنگی محله؛ ماخذ: نگارندگان.

درصد تجمعی	درصد قابل قبول	درصد	فراوانی	کاملاً مخالفم
۳۰	۳۰	۲۸	۷	مخالفم
۶۹	۳۹	۳۵	۹	نظری ندارم
۲۷۰	۲۰۲	۱۸۵	۴۷	موافقم
۷۷۳	۵۰۲	۴۶۱	۱۱۷	کاملاً موافقم
۱۰۰۰	۲۲۷	۲۰۹	۵۳	جواب داده
	۱۰۰۰	۹۱۷	۲۳۳	جواب نداده
		۸۳	۲۱	کل
		۱۰۰۰	۲۵۴	

جدول ۱۱. نقش فضاهای عمومی در کسب و شناخت ارزش‌های جدید از دیدگاه شهروندان؛ ماخذ: نگارندگان.

درصد تجمعی	درصد قابل قبول	درصد	فراوانی	کاملاً مخالفم
۲۹	۲۹	۲۸	۷	مخالفم
۱۱۳	۸۴	۷۹	۲۰	نظری ندارم
۳۱۹	۲۰۶	۱۹۳	۴۹	موافقم
۸۷۸	۵۵۹	۵۲۴	۱۳۳	کاملاً موافقم
۱۰۰۰	۱۲۲	۱۱۴	۲۹	جواب داده
	۱۰۰۰	۹۳۷	۲۳۸	جواب نداده
		۶۳	۱۶	کل
		۱۰۰۰	۲۵۴	

جدول ۱۲. نقش پارک کودک در شناخت و کسب ارزش‌های جدید از دیدگاه شهروندان؛ ماخذ: نگارندگان.

درصد تجمعی	درصد قابل قبول	درصد	فراوانی	کاملاً مخالفم
۴۷	۴۷	۲۳	۱۱	مخالفم
۱۵۹	۱۱۲	۱۰۲	۲۶	نظری ندارم
۴۶۸	۳۰۹	۲۸۳	۷۲	موافقم
۹۱۴	۴۴۶	۴۰۹	۱۰۴	کاملاً موافقم
۱۰۰۰	۸۶	۷۹	۲۰	جواب داده
	۱۰۰۰	۹۱۷	۲۳۳	جواب نداده
		۸۳	۲۱	کل
		۱۰۰۰	۲۵۴	

۱۱ و ۱۲ نشان می‌دهند که بسیاری از شهروندان در عملکرد پارک کودک به عنوان یک فضای عمومی که می‌تواند باعث شناخت ارزش‌های جدید شود تردید دارند.

بیشتر از ۶۰ درصد ساکنان محله معتقد هستند که استفاده از پارک کودک و شناخت افراد جدید باعث افزایش اعتماد میان همسایگان و ساکنان محله می‌شود. ۱۶ درصد نیز با این عملکرد پارک مخالف بوده‌اند.

در زمینه نقش پارک کودک در افزایش و گسترش همکاری‌های اجتماعی (جدول شماره ۱۴)، نزدیک ۵۴ درصد موافق این عملکرد و در واقع پیامد اجتماعی پارک کودک بوده‌اند. ضمن اینکه حدود ۱۷ درصد مخالف این تأثیر پارک هستند.

بیشتر از ۵۸ درصد شهروندان نیز معتقد هستند

نقش پارک کودک در بالا رفتن فرهنگ

جدول ۱۳. نقش پارک کودک در افزایش اعتماد میان ساکنان محله؛ ماخذ: نگارندگان.

درصد تجمعی	درصد قابل قبول	درصد	فراوانی	
۶.۰	۶.۰	۵.۵	۱۴	کاملاً مخالفم
۱۶.۷	۱۰.۷	۹.۸	۲۵	مخالفم
۴۰.۲	۲۳.۵	۲۱.۷	۵۵	نظری ندارم
۸۸.۹	۴۸.۷	۴۴.۹	۱۱۴	موافقم
۱۰۰.۰	۱۱.۱	۱۰.۲	۲۶	کاملاً موافقم
	۱۰۰.۰	۹۲.۱	۲۳۴	جواب داده
		۷.۹	۲۰	جواب نداده
		۱۰۰.۰	۲۵۴	کل

جدول ۱۴. نقش پارک کودک در گسترش همکاری‌های اجتماعی از دیدگاه شهروندان؛ ماخذ: نگارندگان.

درصد تجمعی	درصد قابل قبول	درصد	فراوانی	
۴.۶	۴.۶	۴.۳	۱۱	کاملاً مخالفم
۱۸.۳	۱۳.۷	۱۳.۰	۳۳	مخالفم
۴۶.۱	۲۷.۸	۲۶.۴	۶۷	نظری ندارم
۹۱.۷	۴۵.۶	۴۳.۳	۱۱۰	موافقم
۱۰۰.۰	۸.۳	۷.۹	۲۰	کاملاً موافقم
	۱۰۰.۰	۹۴.۹	۲۴۱	جواب داده
		۵.۱	۱۳	جواب نداده
		۱۰۰.۰	۲۵۴	کل

جدول ۱۵. نقش پارک کودک در گسترش احترام متقابل بین ساکنان محله از دیدگاه شهروندان؛ ماخذ: نگارندگان.

درصد تجمعی	درصد قابل قبول	درصد	فراوانی	
۳.۳	۳.۳	۳.۱	۸	کاملاً مخالفم
۱۲.۱	۸.۸	۸.۳	۲۱	مخالفم
۳۷.۹	۲۵.۸	۲۴.۴	۶۲	نظری ندارم
۹۱.۷	۵۳.۸	۵۰.۸	۱۲۹	موافقم
۱۰۰.۰	۸.۳	۷.۹	۲۰	کاملاً موافقم
	۱۰۰.۰	۹۴.۵	۲۴۰	جواب داده
		۵.۵	۱۴	جواب نداده
		۱۰۰.۰	۲۵۴	کل

شهروندشینی و آشنایی با حقوق شهروندی

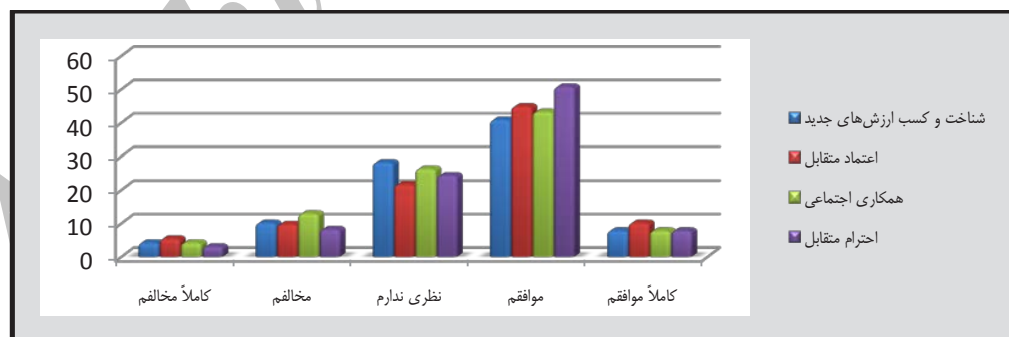
افزایش شتاب زندگی مدرن شهری و فرهنگ «بی تفاوتی مدنی» شهروندان، منجر به کاهش ارتباط و تعامل اجتماعی شهروندان با یکدیگر و غفلت از اهمیت فضاهای عمومی بستر ساز برای این تعامل‌های اجتماعی شده است. به طوری که امروزه در مناطق شهری، به ویژه در مادرشهرها، ارتباط مستقیم با محیط طبیعی، یا بسیار ناچیز است یا اینکه اصلاً وجود ندارد. از سوی دیگر با استقرار دولت رفاه و به رسمیت شناخته شدن حقوق شهروندی و نوع زندگی امروزی، نیاز افراد جامعه را برای گذران اوقات فراغت افزایش داده و این امر تقاضا برای گسترش فضای سبز و ایجاد پارک‌ها را در شهرها به دنبال دارد. بنابراین اگر شهر، مهد و گهواره انسان امروزی است، هر چه این گهواره شاداب‌تر، سرسبزتر و شکوفاتر باشد، امنیت و آرامش در آن بیشتر و رشد بهنجار و موزون انسانی بیشتر است. این نظر که فضاهای سبز شهری بر رفتار شهروندان تأثیر می‌گذارد و می‌تواند برای تنظیم رفتار به کار برده شوند امری

پذیرفتنی است و در اصل چنین امکانی وجود دارد که از طریق برنامه‌ریزی و طراحی فضاهای سبز شهری و از راه ترکیب این گونه طرح‌ها با نوع نظام انتظام دهنده، مراتب ارتقای اخلاقی و اجتماعی افراد جامعه را فراهم ساخت، به طوری که تنها تماس با طبیعت قادر به جبران صدمات وارده به هویت و فراهم آوردن رشد موزون شخصیت باشد. از طرف دیگر، یکی از معیارهای ارزیابی کیفیت محیط هر شهر، وجود فضاهای سبز عمومی است؛ فضاهایی که شهروندان در آنها بتوانند با ایمنی و آسایش خاطر با هم به تعامل و گفتگو بپردازند. در طی همین گفتگوهاست که شهروندان احترام به حقوق هم‌دیگر را یاد گرفته و باعث نهادینه شدن آن در جامعه می‌شوند. احترام به حقوق یکدیگر ممکن است از سلام کردن در فضای عمومی شروع شده و تا تحمل دیدگاه‌های متضاد ادامه داشته باشد. آنجاست که می‌توان گفت شهروندان آشنایی دقیقی از حقوق شهروندی دارند. عملکرد دیگر فضاهای عمومی نقش آنها به عنوان نگهبان اجتماعی است. شهروندان حساس به محیط

مدیریت شهری

دوفصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۱ بهار و تابستان ۹۲
No.31 Spring & Summer

۳۰۷

نمودار ۲. شاخص‌های ارزیابی سرمایه اجتماعی به واسطه احداث پارک کودک در محله هفت چنار؛ ماخذ: نگارندگان.

جدول ۱۶. نقش پارک در بالا رفتن فرهنگ شهروندشینی و آشنایی با حقوق شهروندی؛ ماخذ: نگارندگان.

درصد تجمعی	درصد قابل قبول	درصد	فراوانی	پاسخ
۱۱.۴	۱۱.۴	۱۱.۰	۲۸	خیلی زیاد
۵۲.۷	۴۱.۲	۳۹.۸	۱۰۱	زیاد
۸۰.۸	۲۸.۲	۲۷.۲	۶۹	کم
۸۹.۴	۸.۶	۸.۳	۲۱	خیلی کم
۱۰۰.۰	۱۰.۶	۱۰.۲	۲۶	هیچ نقشی ندارد
	۱۰۰.۰	۹۶.۵	۲۴۵	جواب داده
		۳.۵	۹	جواب نداده
		۱۰۰.۰	۲۵۴	کل

شهری خود در برابر انداختن زباله به زمین و یا تخریب فضاهای عمومی مقاومت خواهند کرد و به مرور زمان آن را به عنوان یک عمل نادرست نهادینه خواهند کرد. پارک کودک نیز به عنوان یک فضای عمومی، بی‌شک می‌تواند نقش مؤثری در ارتقای حقوق شهروندی و آشنایی با آن داشته باشد. همان طوری که جدول ۱۶ هم نشان می‌دهد، ۴۱ درصد شهروندان نقش پارک کودک در آشنایی شهروندان با حقوق شهروندی و ارتقای فرهنگ شهرنشینی را زیاد اعلام کرده‌اند. ۱۱ درصد نیز نقش آن را خیلی زیاد دانسته‌اند. تنها ۱۰ درصد اعلام کرده‌اند که پارک کودک هیچ نقشی در ارتقای فرهنگ شهرنشینی ندارد.

پیامدهای اقتصادی احداث پارک کودک

محیط عمومی با کیفیت بالا می‌تواند نقش معنی‌داری در زندگی اقتصادی مراکز شهری بزرگ و کوچک داشته باشد. شهرها به‌طور فزاینده‌ای برای جذب سرمایه‌گذاری رقابت می‌کنند، پارک‌های خوب، میدان‌ها، باغ‌ها و دیگر فضاهای عمومی تبدیل به مکان‌هایی برای تجارت و ابزاری برای بازاریابی در شهرها می‌شوند. کمپانی‌ها معمولاً جذب مکان‌هایی می‌شوند که دارای فضاهای عمومی با طراحی و مدیریت خوب باشند، برای اینکه این مکان‌ها باعث جذب مشتری، کارمندان و خدمات می‌شوند. در مراکز شهری فضاهای عمومی خوب و مناسب شمار مردمی که از مناطق خرده‌فروشی دیدن می‌کنند را افزایش می‌دهد. علاوه بر اینها فضاهای عمومی دارای نقش خیلی روشنی در اقتصاد محلی از طریق افزایش قیمت مسکن دارند؛ از آنجایی که خریداران مسکن تمایل به خرید مسکنی دارند که نزدیک فضاهای عمومی

باشد.

اما طی مصاحبه‌هایی که با بنگاه‌داران محله هفت‌چنار صورت گرفته است، آنها معتقد هستند پارک کودک تأثیر چندانی بر روی قیمت زمین در منطقه دارد. اما با توجه به اینکه مخروبه‌بدنامی تبدیل به یک فضای عمومی تمیز شده است می‌تواند در جذب افراد به سوی آپارتمان‌های اطراف بسیار مؤثر باشد. به عبارت دیگر، آنها معتقدند که پارک کودک باعث افزایش قیمت زمین یا واحد مسکونی در منطقه نشده است، ولی در افزایش تقاضا برای واحدهای مسکونی اطراف پارک نقش داشته است.

اما در سؤالی از شهروندان در زمینه نقش پارک کودک در بالا رفتن قیمت زمین و مسکن در منطقه (جدول شماره ۱۷)، ۴۱ درصد نظری نداشته‌اند. نزدیک ۱۷ درصد نیز مخالف تأثیر پارک کودک در بالا رفتن قیمت زمین و مسکن در منطقه بوده‌اند. با توجه به اینکه اکثریت پرسش‌شوندگان به این سؤال نظری نداده‌اند، می‌توان گفت که در تعریف چنین نقشی برای پارک کودک دچار تردید هستند.

عدالت جنسیتی در استفاده از پارک کودک

وقتی می‌گوییم شهر و زن، بیشتر منظور استفاده از فضاهای عمومی است. برای اینکه مسکن تقریباً برای همه یکسان است؛ بنابراین فضاهای عمومی شهری است که مسئله جنسیت را مطرح می‌کند و اینکه زنان چقدر می‌توانند از آن فضاها استفاده کنند؟ ورود زنان به عرصه عمومی پدیده‌ای نوظهور است، چرا که بر مبنای تعاریف عرفی، فرهنگی و شاید سنتی، زنان همیشه بخشی از حوزه خصوصی دیگران (مردان) به‌شمار می‌رفتند و نمی‌توانستند برای خود

درصد تجمعی	درصد قابل قبول	درصد	فراوانی	
۶۸	۶۸	۶۳	۱۶	کاملاً مخالفم
۱۹۰	۱۲۲	۱۱۴	۲۹	مخالفم
۶۳۳	۴۴۳	۴۱۳	۱۰۵	نظری ندارم
۸۹۵	۲۶۲	۲۴۴	۶۲	موافقم
۱۰۰۰	۱۰۵	۹۸	۲۵	کاملاً موافقم
	۱۰۰۰	۹۳۳	۲۳۷	جواب داده
		۶۷	۱۷	جواب نداده
		۱۰۰۰	۲۵۴	کل

حوزه‌ای مجزا داشته باشند. مهم‌تر از آن، زندگی زنانه در فرهنگ ایرانی در دو فضای کاملاً تعریف شده امکان می‌یافت؛ یکم خانه پدر، دوم خانه شوهر و با قطعیت تمام حالت سومی وجود نداشت. این تعریف تنها نوعی نام‌گذاری فضایی نبوده، بلکه بخشی از اجزای عریض و طویل و نامحدود مناسبات اجتماعی است که زنان را به عنوان عنصری متعلق به حوزه خصوصی مردان معرفی می‌نماید.

در صد سال گذشته فضای اندرونی و کنترل شده به آهستگی مفهوم مکانی خاص خود را برای همیشه از دست داد، سپس توانایی انتقال از خانه به محله و فضاهای بزرگ شهری را پیدا کرد. این توانایی نه تنها در عرصه‌های عمومی شهر نمودار شد، بلکه به نوعی چگونگی حضور زنان در محیط شهری را تحت تأثیر قرار داد (رحمت‌آبادی، ۱۳۸۷: ۹۵). شاید جنبش تنباکو در سال ۱۲۷۵ (ش.ه) اولین بهانه حضور جدی زنان در عرصه عمومی است. ۲ سال بعد در جریان بحران نان، زنان بر تمایل خود مبنی بر حضور اجتماعی صحنه گذاردند.

تحصیلات دانشگاهی و به تبع آن اشتغال زنان دو فاکتور بسیار مهم افزایش و تحرک زنان شهری در عرصه عمومی هستند. با این وجود، به علت ساختار سنتی جنوب شهر تهران در مقایسه با تفکرات به نسبت مدرن در شمال آن، زنان در این قسمت از شهر (جنوب) بیشتر در «اندرون» زندگی می‌کنند. زندگی خارج از خانه و محله، زندگی «بیرونی» تلقی شده و غیرمجاز شمرده می‌شود. بنابراین فعالیت‌ها و تفریحات زنان در این قسمت از شهر بیشتر خانگی و به قول مرحوم دکتر عظیمی (نگاه کنید به عظیمی،

۱۳۷۸) در چهار دیواری اختیاری بوده است. بنابراین از خصوصیات جنوب شهر تهران می‌توان به مردانه بودن فضاهای شهری آن اشاره کرد. تفریحات زنان به شرکت در مراسم و اعیاد مذهبی و یا وقت‌گذرانی با همسایه‌ها و دوستان و اقوام در خانه‌ها و یا تفریحاتی با حضور بقیه افراد خانواده خلاصه می‌شود. با ایجاد فضاهای عمومی مانند پارک کودک، و افتتاح سالن‌های ورزشی، کلاس‌های متعدد، و دعوت از زنان به شرکت در فعالیت‌های گوناگون، راه برای شرکت زنان در زندگی اجتماعی نوین شهری بدون اینکه از محیط خانواده زیاد دور شوند، باز خواهد شد. یکی از مهم‌ترین نقص‌های پارک کودک، عدم استفاده کودکان دختر بالای ۷ سال از آن می‌باشد. دلیل این عدم استفاده هم به نبود امکان امکانات مناسب دخترانه برای این گروه کودکان است. استفاده از زمین بازی اسکیت که برای بازی فوتبال بچه‌ها استفاده می‌شود، مختص کودکان پسر بوده، طوری که در طی یک هفته حضور میدانی در پارک و محله هیچ گروه دخترتری در پارک دیده نشد که از این فضا استفاده کنند. اما در استفاده از دیگر امکانات هر دوی کودکان پسر و دختر مشترک هستند.

اما در سؤالی از پرسش شوندگان با عنوان «آیا مردان اصلی‌ترین گروه استفاده‌کننده از پارک کودک هستند؟» بیشتر از ۲۶ درصد مخالف این نظریه بوده‌اند (جدول ۱۸) و معتقد هستند هر دو گروه مردان و زنان به یکسان از پارک استفاده می‌کنند. ضمن اینکه حدود ۳۸ درصد موافق با آن بوده‌اند. البته با توجه به نزدیکی پارک به واحدهای مسکونی، خیابان‌های خلوت آن و امنیت موجود در آن، مشکلی

جدول ۱۸. آیا مردان اصلی‌ترین گروه استفاده‌کننده از پارک کودک هستند؟ ماخذ: نگارندگان.

درصد جمعیتی	درصد قابل قبول	درصد	فراوانی	
۶.۶	۶.۶	۶.۳	۱۶	کاملاً مخالفم
۲۸.۱	۲۱.۵	۲۰.۵	۵۲	مخالفم
۵۹.۱	۳۱.۰	۲۹.۵	۷۵	نظری ندارم
۸۹.۳	۳۰.۲	۲۸.۷	۷۳	موافقم
۱۰۰.۰	۱۰.۷	۱۰.۲	۲۶	کاملاً موافقم
	۱۰۰.۰	۹۵.۳	۲۴۲	جواب داده
		۴.۷	۱۲	جواب نداده
		۱۰۰.۰	۲۵۴	کل

خاصی برای استفاده زنان از آن وجود ندارد. تنها دلیل عدم استقبال زنان از این پارک کودک، ممکن است نبود امکانات مناسب در آن برای زنان باشد.

اثرات زیست‌محیطی احداث پارک کودک

افزایش معنی‌دار در سطوح سخت مانند آسفالت، سیمان، کاشی و غیره در شهرها و کاهش فضای سبز منجر به حرارت بالایی در شهرها و شهرک‌ها نسبت به حومه‌های مجاور می‌شود. این وضعیت را در اصطلاح «تأثیر جزیره گرمایی»^۴ می‌نامند (Lowry, 1967). پوشش گیاهی در شکل فضاهای عمومی یا باغ‌های خصوصی می‌تواند به کاهش این عدم تعادل در شهرها کمک کند. علاوه بر این پوشش گیاهی و فضاهای عمومی سبز در شهرها مزایای محیطی خیلی مهم دیگری مانند خنکی هوا و جذب آلودگی‌های اتمسفری دارند. همچنین مردم در این فضاها با دیدن درختان، پرندگان و آرامش خاصی که در این فضاها وجود دارد، طبیعت را از نزدیک احساس خواهند کرد و می‌توانند از یکنواختی زندگی در شهرها رهایی یابند. وجود فضاهای عمومی مناسب از جمله عوامل مؤثر در ایجاد سرزندگی در شهرها می‌باشد. این فضاها با میزان جذابیت خود و اثرگذاری بر ذهن انسان می‌توانند شادابی و سرزندگی در شهرها و محلات آن را تأمین کنند. برای مثال تخصیص فضای مناسب برای عبور پدیده، انجام فعالیت‌های اقتصادی، ترافیک آرام، امکانات و زمینه‌های مناسب برای خرید مردم (نه فقط از جنبه اقتصادی، بلکه از جنبه‌های دیگر مانند تفریح)، فضاهای تفریحی نظیر سینما و تئاتر، مکان ورزشی، موزه‌ها، مراکز فرهنگی،

رستوران و کتابخانه‌ها موجبات ارتقای سرزندگی را در شهرها فراهم می‌آورد.

محله هفت‌چنار به لحاظ وجود پارک، جزء محله‌های غنی منطقه ۱۰ شهرداری تهران است. اما اهمیت پارک کودک به این دلیل مورد توجه است که این مکان در سابق مخروبه‌ای بوده که ساکنان اطراف آشغال‌های خود را به آنجا ریخته و همین باعث تولید بوی بسیار بدی در منطقه می‌شده است؛ ضمن اینکه به دلیل محصور بودن، محلی برای تجمع معتادان بوده است. بنابراین تغییر کاربری این مکان متروکه به محیطی سبز و عمومی بی‌شک اثرات زیست‌محیطی بسیار مثبت در محله داشته و ضمن از بین بردن بوی متعفن و بد، تمیزی را نیز به محله هدیه کرده است. بر همین اساس است که بیشتر از ۲۵ درصد شهروندان نقش پارک در بهبود محیط‌زیست منطقه را بسیار زیاد دانسته‌اند و ۳۵ درصد نیز این نقش را زیاد عنوان کرده‌اند (جدول شماره ۱۹)؛ تنها ۷٫۵ درصد معتقدند که پارک هیچ نقشی در بهبود محیط‌زیست منطقه ندارد.

پیامدهای منفی احداث پارک کودک

با وجود مزیت‌های زیادی که احداث فضاهای عمومی مانند پارک‌ها می‌تواند داشته باشند، عدم توجه و رسیدگی به آنها، مکان‌یابی نامناسب و طراحی غیراصولی، ممکن است منجر به ظهور پیامدهای ناگواری در منطقه شود. بنابراین همان‌گونه که فضاهای عمومی شهری می‌توانند با برنامه‌ریزی و طرح‌ریزی، محل بروز و نمود فضایل انسانی باشند؛ از جهت دیگر نیز می‌توانند از طریق رهاشدگی و

جدول ۱۹. نقش پارک کودک در بهبود محیط‌زیست منطقه؛ ماخذ: نگارندگان.

درصد تجمعی	درصد قابل قبول	درصد	فراوانی	
۲۵٫۱	۲۵٫۱	۲۴٫۰	۶۱	زیاد خیلی
۶۲٫۶	۳۷٫۴	۳۵٫۸	۹۱	زیاد
۸۵٫۲	۲۲٫۶	۲۱٫۷	۵۵	کم
۹۲٫۲	۷٫۰	۶٫۷	۱۷	کم خیلی
۱۰۰٫۰	۷٫۸	۷٫۵	۱۹	نقشی هیچ
	۱۰۰٫۰	۹۵٫۷	۲۴۳	جواب داده
		۴٫۳	۱۱	جواب نداده
		۱۰۰٫۰	۲۵۴	کل

برنامه‌ریزی‌های نادرست و ساده‌انگارانه، به مکان بروز انواع جرایم شهری تبدیل شده و آثار اجتماعی، فرهنگی و روانی زیان‌باری بر شهرنشینان داشته باشند. هدف در این قسمت ارزیابی پیامدهای ناگوار احتمالی احداث پارک کودک در منطقه است.

تصویر ۱. نمایی از پارک کودک و مجتمع ظفر گلچین؛
ماخذ: عکسبرداری بوسیله نگارندگان.

در سؤالی در همین زمینه از پرسش شونده‌گان، درست است که بیشتر از ۳۳ درصد مخالف تبدیل پارک کودک به محلی برای تجمع افراد بزهکار بوده‌اند، اما نزدیک ۳۱ درصد موافق این قضیه بوده‌اند. ۲۸ درصد نیز نظری نداشته‌اند. بنابراین امکان تبدیل این مکان به سرنوشت اکثر پارک‌های کشور وجود دارد و با توجه به اینکه این پارک، پارکی در سطح محله‌ای است خطرات آن می‌تواند محسوس‌تر باشد. شاید برای همین است که پیشنهاد گماردن یک نگهبان برای پارک، و بن‌بست کردن ورودی آن، مهم‌ترین و جدی‌ترین توصیه‌های ساکنان طی مصاحبه‌های عمیق بوده است.

اما در سؤالی دیگر از شهروندان در مورد نقش پارک کودک در کاهش جرم و بزهکاری در محله (جدول ۲۱)، تنها ۷٫۵ درصد نقش آن را خیلی زیاد دانسته‌اند. ۲۸ درصد نقش آن را در کاهش جرم و بزهکاری کم برآورد کرده و ۲۷ درصد نیز معتقدند که هیچ نقشی ندارد.

یکی دیگر از پیامدهای منفی فضاها عمومی ممکن است تبدیل شدن آنها به محلی برای خرید فروش مواد مخدر و درگیری باشد. امری که در بعضی از پارک‌های مهم سطح تهران به‌شدت به

یکی از مشکلات اصلی بسیاری از پارک‌های تهران، تجمع ارزل و اوباش و معتادان در آنها، به‌ویژه در شب‌ها می‌باشد. این مشکل به حدی در سطح جامعه محسوس است که طی مصاحبه‌های عمیقی که با ساکنان محله انجام گرفته یکی از دغدغه‌های اصلی آنها احتمال تجمع معتادان و غیره در پارک بوده است.

جدول ۲۰. آیا پارک کودک تبدیل به مکان تجمع معتادان و ارزل و اوباش شده است؟؛ ماخذ: نگارندگان.

درصد تجمعی	درصد قابل قبول	درصد	فراوانی	
۸۰	۸۰	۷٫۵	۱۹	خیلی زیاد
۲۷٫۷	۱۹٫۷	۱۸٫۵	۴۷	زیاد
۵۷٫۶	۲۹٫۸	۲۸٫۰	۷۱	کم
۷۱٫۰	۱۳٫۴	۱۲٫۶	۳۲	خیلی کم
۱۰۰٫۰	۲۹٫۰	۲۷٫۲	۶۹	هیچ نقشی ندارد
	۱۰۰٫۰	۹۳٫۷	۲۳۸	جواب داده
		۶٫۳	۱۶	جواب نداده
		۱۰۰٫۰	۲۵۴	کل

جدول ۲۱. نقش پارک کودک در کاهش جرم و بزهکاری؛ ماخذ: نگارندگان.

درصد تجمعی	درصد قابل قبول	درصد	فراوانی	
۹٫۷	۹٫۷	۹٫۱	۲۳	کاملاً مخالفم
۳۵٫۴	۲۵٫۷	۲۴٫۰	۶۱	مخالفم
۶۵٫۴	۳۰٫۰	۲۸٫۰	۷۱	نظری ندارم
۹۰٫۷	۲۵٫۳	۲۳٫۶	۶۰	موافقم
۱۰۰٫۰	۹٫۳	۸٫۷	۲۲	کاملاً موافقم
	۱۰۰٫۰	۹۳٫۳	۲۳۷	جواب داده
		۶٫۷	۱۷	جواب نداده
		۱۰۰٫۰	۲۵۴	کل

چشم می‌خورد. ۱۹ درصد پرسش‌شوندگان مخالف تبدیل پارک کودک به محلی برای درگیری و فروش مواد مخدر هستند. در مقابل حدود ۳۱ درصد معتقدند که پارک کودک تبدیل به مکانی برای چنین جرایمی شده است. ۳۷ درصد نظری در این زمینه نداشته‌اند. گفته شد که یکی از عملکردهای اصلی فضاهای عمومی شکل‌گیری روابط اجتماعی جدید و برقراری تعاملات اجتماعی است. نقشی که بسیاری معتقد بودند که در پارک کودک به نحو احسن انجام می‌شود. نقطه مقابل این قضیه شکل‌گیری دوستی‌های نامشروع در فضاهای عمومی است. بیشتر از ۴۵ پرسش‌شوندگان موافق هستند که پارک کودک باعث شکل‌گیری دوستی‌های نامشروع می‌شود. نزدیک ۲۲ درصد نیز مخالف این نظریه هستند. ۲۵ درصد نظری در این زمینه نداشته‌اند. زمین نداشتند. دیگر پیامد منفی که فضاهای عمومی ممکن است دچار آن شوند، تبدیل شدن آنها، در صورت عدم نظارت، به مکانی برای انباشت زباله است. حدود ۵۵ درصد پرسش‌شوندگان مخالف نظریه تبدیل پارک کودک به محلی برای انباشت زباله هستند. تنها ۸ درصد موافق این هستند که پارک کودک تبدیل به مکانی برای انباشت زباله شده است (جدول شماره ۲۴).

به‌عنوان نتیجه برای پیامدهای منفی احداث پارک، نتایج طیف بندی لیکرت در نمودار شماره ۳ نشان می‌دهد که موافقان پیامدهای

جدول ۲۲. نقش پارک کودک در وقوع جرایمی مانند درگیری و فروش مواد مخدر؛ ماخذ: نگارندگان.

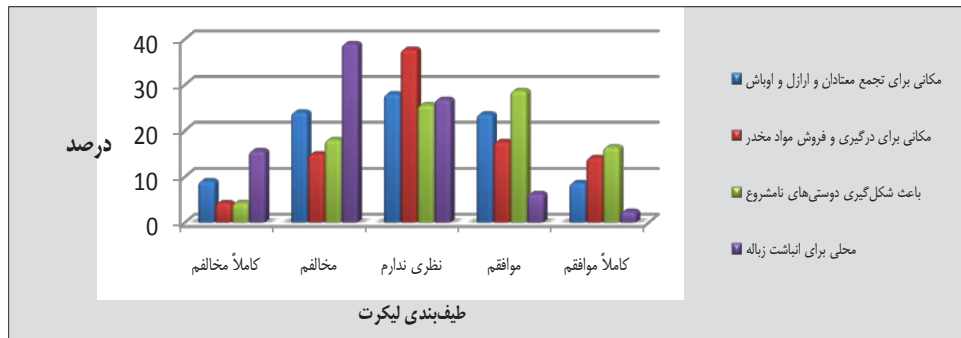
درصد تجمعی	درصد قابل قبول	درصد	فراوانی	
۴.۹	۴.۹	۴.۳	۱۱	کاملاً مخالفم
۲۱.۷	۱۶.۸	۱۵.۰	۳۸	مخالفم
۶۴.۲	۴۲.۵	۳۷.۸	۹۶	نظری ندارم
۸۴.۱	۱۹.۹	۱۷.۷	۲۵	موافقم
۱۰۰.۰	۱۵.۹	۱۴.۲	۳۶	کاملاً موافقم
	۱۰۰.۰	۸۹.۰	۲۲۶	جواب داده
		۱۱.۰	۲۸	جواب نداده
		۱۰۰.۰	۲۵۴	کل

جدول ۲۳. نقش پارک کودک در شکل‌گیری دوستی‌های نامشروع؛ ماخذ: نگارندگان.

درصد تجمعی	درصد قابل قبول	درصد	فراوانی	
۴.۶	۴.۶	۴.۳	۱۱	کاملاً مخالفم
۲۴.۱	۱۹.۴	۱۸.۱	۴۶	مخالفم
۵۱.۵	۲۷.۴	۲۵.۶	۶۵	نظری ندارم
۸۲.۳	۳۰.۸	۲۸.۷	۷۳	موافقم
۱۰۰.۰	۱۷.۷	۱۶.۵	۴۲	کاملاً موافقم
	۱۰۰.۰	۹۳.۳	۲۳۷	جواب داده
		۶.۷	۱۷	جواب نداده
		۱۰۰.۰	۲۵۴	کل

جدول ۲۴. تبدیل پارک کودک به محلی برای انباشت زباله؛ ماخذ: نگارندگان.

درصد تجمعی	درصد قابل قبول	درصد	فراوانی	
۱۷.۵	۱۷.۵	۱۵.۷	۴۰	کاملاً مخالفم
۶۰.۷	۴۳.۲	۳۹.۰	۹۹	مخالفم
۹۰.۴	۲۹.۷	۲۶.۸	۶۸	نظری ندارم
۹۷.۴	۷.۰	۶.۳	۱۶	موافقم
۱۰۰.۰	۲.۶	۲.۴	۶	کاملاً موافقم
	۱۰۰.۰	۹۰.۲	۲۲۹	جواب داده
		۹.۸	۲۵	جواب نداده
		۱۰۰.۰	۲۵۴	کل

نمودار ۳. پیامدهای منفی احداث پارک کودک ظفر گلچین در میزان سنج لیکرت؛ ماخذ: نگارندگان.

به عبارت دیگر انا در برگیرنده‌ی فرایندهای تحلیل، نظارت و مدیریت پیامدهای اجتماعی خواسته و ناخواسته و مثبت یا منفی رخداد‌های برنامه‌ریزی شده (شامل سیاست‌ها، برنامه‌ها، طرح‌ها و پروژه‌ها) و همچنین پیامدهای خواسته و ناخواسته هر فراگرد تغییر اجتماعی است که از آن رخدادها برآید. نخستین هدف آن فراهم آوردن محیط انسانی و بیوفیزیکی پایدارتر و عادلانه‌تر است. هدف این مقاله ارزیابی پیامدهای اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و زیست‌محیطی احداث پارک کودک ظفر گلچین در منطقه ۱۰ شهرداری تهران است.

پارک کودک ظفر گلچین در محله‌ای قرار گرفته است که پارک‌های بزرگ دیگری در اطراف آن، مانند پارک هفت‌چنار، ۲۲ بهمن و هزارشهادت قرار گرفته است. با این وجود، میزان استفاده از پارک کودک به نسبت چشمگیر می‌باشد.

شاید بزرگترین و مهم‌ترین پیامد احداث پارک کودک، تأثیرات مثبتی است که بر روی کودکان دارد. با وجود مشکلات زیاد پارک، به خصوص کمبود امکانات آن، بی‌شک کودکان بزرگترین قشر استفاده‌کننده از آن و نیز خوشحال‌ترین افراد از احداث آن هستند.

از پیامدهای مهم دیگر پارک گسترش تعاملات اجتماعی در بین ساکنین منطقه است. دیگر پیامد مهم احداث پارک کودک، تبدیل آن به نماد و سمبل محله و نقش آن در هویت‌یابی

منفی در سه مورد (مکانی برای تجمع معتادان و ارازل و اوباش، مکانی برای فروش مواد مخدر و درگیری، مکانی برای شکل‌گیری دوستی‌های نامشروع) بیشتر از مخالفان آن هستند. تنها در آیت‌م محلی برای انباشت زباله است که مخالفان خیلی بیشتر از موافقان اندک آن هستند. بنابراین به نظر می‌رسد برای کاهش اثرات منفی احداث پارک کودک و جلوگیری از گسترش آن، باید راه‌کارهای منطقی ارائه شود. یکی از مهم‌ترین این راه‌کارها که با جدیت از طرف ساکنان پیشنهاد شده گذاشتن یک نگهبان برای پارک است. امری که می‌تواند بسیاری از معضلات منفی اشاره شده را مرتفع کند.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

شکل‌گیری ارزیابی تأثیر اجتماعی (اتا) جدیدترین مبحث در زمینه مباحث مربوط به توسعه است که با قانون سیاست ملی زیست‌محیطی ایالات متحده آغاز شده و از میانه‌های دهه ۱۹۷۰ با انتشار متون و کتاب‌های مرتبط به صورت جدی مورد توجه قرار گرفته است. برآورد پیامدهای اجتماعی سندی است که دلالت بر نتایج اجتماعی دخالت‌های توسعه دارد، و این ضروری است که تصمیم‌گیران از نتایج تصمیم‌شان قبل از اینکه آنها عمل کنند، آگاه شوند و مردم که تحت تأثیر این مداخله هستند فرصتی برای مشارکت در طراحی آینده‌شان به دست آورند.

محل می‌باشد. بر این اساس دیدگاه شهروندان نسبت به آینده پارک کودک خوشبینانه و مثبت است. چرا که اکثر ساکنان معتقد هستند که پارک کودک باعث ارتقای منزلت اجتماعی و فرهنگی محله شده است.

امروزه سرمایه اجتماعی در شهرهای بزرگ چنان اهمیتی پیدا کرده است که آن را هم‌تراز سرمایه‌های اقتصادی یک شهر می‌دانند. یکی از راه‌های افزایش سرمایه اجتماعی در شهرها تقویت فضاهای عمومی و مدنی در شهرهای بزرگ است. پارک کودک ظفرگلچین نیز به‌عنوان یک فضای عمومی نقش مهمی در شکل‌گیری سرمایه اجتماعی در محله هفت‌چنار داشته است. اکثریت پرسش‌شوندگان موافق نقش پارک کودک در شکل‌گیری احترام متقابل، همکاری و مشارکت، شناخت ارزش‌های جدید و اعتماد متقابل در محله به‌عنوان مهم‌ترین ابعاد اجتماعی سرمایه اجتماعی هستند.

گفته شد که یکی از مهم‌ترین پیامدهای احداث پارک کودک تأثیرات مثبت بر روی کودکان بوده است. به طوری که نقش پارک کودک در کاهش چاقی و افزایش تحرک کودکان، ایجاد سلامت روحی و روانی برای کودکان و ایجاد فرصت‌هایی برای بازی، تمرین و یادگیری بسیار قابل توجه است که اکثریت ساکنان محله نیز موافق چنین دیدگاهی هستند. اما در زمینه ایجاد فرصت‌هایی برای برگزاری دوره‌های آموزشی، ساکنان خیلی موافق این کارکرد پارک نبوده و به دیده تردید به آن نگریسته‌اند.

اما در مورد تأثیرات اقتصادی احداث پارک کودک باید گفت که طی مصاحبه‌هایی که با بنگاه‌داران محله هفت‌چنار صورت گرفته است، آنها معتقدند که پارک کودک باعث افزایش قیمت زمین یا واحد مسکونی در منطقه نشده است، ولی در افزایش تقاضا برای واحدهای مسکونی اطراف پارک نقش داشته است. چرا که

پارک کودک برای ساکنین مفید بوده و یکی از مزیت‌های محله به حساب می‌آید.

با وجود مزیت‌های زیادی که احداث فضاهای عمومی مانند پارک‌ها می‌توانند داشته باشند، عدم توجه و رسیدگی به آنها، مکان‌یابی نامناسب و طراحی غیراصولی، ممکن است منجر به ظهور پیامدهای ناگواری در منطقه شود. بنابراین همان‌گونه که فضاهای عمومی شهری می‌توانند با برنامه‌ریزی و طرح‌ریزی، محل بروز و نمود فضایل انسانی باشند؛ از جهت دیگر نیز می‌توانند از طریق رهاشدگی و برنامه‌ریزی‌های نادرست و ساده‌انگارانه، به مکان بروز انواع جرایم شهری تبدیل شده و آثار اجتماعی، فرهنگی و روانی زیانباری بر شهروندان داشته باشند. نتایج طیف‌بندی لیکرت نشان می‌دهد که موافقان پیامدهای منفی در سه مورد (مکانی برای تجمع معتادان و ارازل و اوباش، مکانی برای فروش مواد مخدر و درگیری، مکانی برای شکل‌گیری دوستی‌های نامشروع) بیشتر از مخالفان آن هستند. تنها در آیت‌م محلی برای انباشت زباله است که مخالفان خیلی بیشتر از موافقان اندک آن هستند. بنابراین به نظر می‌رسد برای کاهش اثرات منفی احداث پارک کودک و جلوگیری از گسترش آن، باید راه‌کارهای منطقی ارایه شود. یکی از مهم‌ترین این راه‌کارها که با جدیت از طرف ساکنان پیشنهاد شده گذاشتن یک نگهبان برای پارک است. امری که می‌تواند بسیاری از معضلات منفی اشاره شده را مرتفع کند.

در نهایت در مورد اثرات زیست‌محیطی احداث پارک کودک، گفته شد که محله هفت‌چنار به لحاظ وجود پارک، جزء محله‌های غنی منطقه ۱۰ شهرداری تهران است. اما اهمیت پارک کودک به این دلیل مورد توجه است که این مکان در سابق مخروبه‌ای بوده که ساکنان اطراف اشغال‌های خود را به آنجا ریخته و همین باعث تولید بوی بسیار بدی در منطقه می‌شده است؛

ضمن اینکه به دلیل محصور بودن، محلی برای تجمع معتادان بوده است. بنابراین تغییر کاربری این مکان متروکه به محیطی سبز و عمومی بی‌شک اثرات زیست‌محیطی بسیار مثبت در محله داشته و ضمن از بین بردن بوی متعفن و بد، تمیزی را نیز به محله هدیه کرده است.

منابع و مآخذ

ایزدپناه چهارمی، آیدا، (۱۳۸۳) کودک، بازی و شهر: فرایند، اصول و معیارهای برنامه‌ریزی و طراحی فضای بازی کودکان، انتشارات سازمان شهرداری‌های کشور، چاپ اول، تهران

بکر هنک، ونکلی فرانک (۱۳۸۸)، راهنمای بین‌المللی برآورد پیامدهای اجتماعی، ترجمه هادی جلیلی، شهرداری تهران، معاونت امور اجتماعی و فرهنگی دفتر مطالعات اجتماعی و فرهنگی، چاپ اول

رحمت‌آبادی، الهام، ۱۳۸۷، از اندرونی تا عرصه عمومی، فصلنامه جستارهای شهرسازی، سال هفتم، شماره ۲۴-۲۵، بهار و تابستان ۱۳۸۷، ویژه‌نامه زنان و شهر.

رهنمایی محمدتقی و اشرفی یوسف (۱۳۸۶) فضاهای عمومی شهر و نقش آن در شکل‌گیری جامعه مدنی از دیدگاه برنامه‌ریزی شهری، فصلنامه انجمن جغرافیایی ایران، سال پنجم، شماره ۱۴ و ۱۵، صص ۲۳-۴۶

شکوئی حسین، تبریزی جلال (۱۳۸۲)، تأثیر نوسازی شهری فن‌گرا بر ایجاد حس لامکانی: مطالعه موردی پروژه نواب، نشریه دانشگاه تربیت مدرس، دوره ۷، شماره ۲، صص ۱۴۰-۱۶۱

صالحی‌امیری، سیدرضا؛ کاوسی، اسماعیل، (۱۳۸۷) پژوهش‌سکده تحقیقات استراتژیک، چاپ اول، تهران

صالحی‌فرد، محمد؛ علی‌زاده سیددانا، (۱۳۸۷) تحلیلی بر ابعاد اجتماعی و روان‌شناختی فضاهای سبز در شهرها (با رویکرد مدیریت شهری)، فصلنامه مدیریت شهری، شماره ۲۱، پائیز ۱۳۸۷، تهران

عظیمی آرانی، حسین (۱۳۷۸) ایران امروز در آئینه مباحث توسعه (برای حل بحرانهای کوتاه و بلند مدت

اقتصادی چه باید کرد؟)، انتشارات دفتر نشر فرهنگ اسلامی، تهران، چاپ سوم، سال ۱۳۸۳

محمدی، جمال؛ محمدی‌ده‌چشمه، مصطفی؛ ابافت‌یگانه، مصطفی، (۱۳۸۶) ارزیابی کیفی نقش فضاهای سبز شهری و بهینه‌سازی استفاده شهروندان از آن در شهرکرد، فصلنامه محیط‌شناسی، سال سی و سوم، زمستان ۱۳۸۶

Armur, A. (1992), The challenge of assessing social impact, *Social Impact. The Social Impact Management Bulletin*, vol 11, no 4

Laumann, K, et al, 2001 Rating scale measures of restorative components of environments, *Journal of Environmental Psychology*

Lowry, W. P. (1967), The climate of cities: their origin, growth and human impact? *Readings from Scientific American*, San Francisco, W. H. Freeman and Company.

Misra Vivek(2003), *Social Impact Assessment Methodology*, Knowledge Manager, Centre for Good Governance

Steve Selin (2005), *Social Assessment vs. Social Impact Assessment: Definition, Methods, and Cases*, Vest Virginia University vv

The Interorganizational Committee on Guidelines and Principles for Social Impact Assessment(2004), *Guidelines and Principles For Social Impact Assessment*

Van den Berg, A. E, et al, 2003, Environment preference and restoration: how are they related?, *Journal of Environmental Psychology*